

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

Yaban
Muzu



18. BASKI

Çeviri: AYDIN EMEÇ

♥ can
modern



JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

YABAN
MUZU

Can Modern

Yaban Muzu, José Mauro de Vasconcelos

Çeviri: Aydın Emeç

Banana brava

© 1969, Companhia Melhoramentos de São Paulo, Brezilya

© 1984, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1984

18. basım: Haziran 2020, İstanbul

Bu kitabın 18. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-2553-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750725531

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

YABAN
MUZU

ROMAN

Çeviri

Aydın Emeç

♥can

José Mauro de Vasconcelos'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Güneşi Uyandırılm, 1983

Kayığım Rosinha, 1983

Şeker Portakalı, 1983

Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz, 1985

Delifşek, 1993

Çıplak Sokak, 1994

Kırmızı Papağan, 1998

JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS, 26 Şubat 1920'de, Rio de Janeiro'nun Bangu mahallesinde doğdu. Yarı yerli, yarı Portekizli yoksul bir ailenin on bir çocuğundan biriydi. Ailenin yoksulluğu nedeniyle çocukluğunu Brezilya'nın kuzeydoğusundaki Natal kentinde, akrabalarının yanında geçirdi ve okumayı tek başına öğrendi. Resim, hukuk ve felsefe alanında öğrenim görmek istediye de vazgeçti. Natal'da iki yıl tıp eğitimi aldı. Çeşitli işlerde çalıştı. Boks antrenörlüğü, muz taşıyıcılığı, gece kulübünde garsonluk, ırgatlık, balıkçılık yaptı. Bir süre Kızıldeliler arasında yaşadı. 1942'de yazdığı ilk romanı *Yaban Muzu*'yla eşine az rastlanır anlatıcılık yeteneğini ortaya koydu. Ardından *Şeker Portakalı*, *Güneşi Uyandırılım*, *Kayığım Rosinha*, *Kardeşim Rüzgâr* *Kardeşim Deniz*, *Delifişek*, *Çıplak Sokak* gibi romanlarıyla ünü Brezilya sınırlarını aştı. Bugün yapıtları birçok ülkede büyük ilgiyle okunan yazar, 24 Temmuz 1984'te São Paulo'da öldü.

AYDIN EMEÇ, 1939'da İstanbul'da doğdu. Gazeteci, yazar, yayıncı ve çevirmen olarak Türkiye'nin kültür yaşamına önemli katkılarda bulundu. 1968'de Cengiz Tuncer'le birlikte E Yayınları'nı kurdu. Daha sonra Hür Yayın'ı ve 1982-1986 arasında da *Cumhuriyet* gazetesi kültür servisini yönetti. Bulgakov, Ehrenburg, Calvino, Kazancakis, Kundera, Vasconcelos gibi yazarların yapıtlarını Türkçeye çevirdi. Aydın Emeç, 24 Nisan 1986'da, henüz 47 yaşındayken yaşama veda etti.

Giriş

Bir gün, değişik bir yaşam peşinde *sertão*'ya¹ daldım. Yüreğimi, kaygıyla dönüşümü bekleyeceği bir ağaç gölgesinde bıraktım ve yürüdüm. Durmadan yürüdüm.

Güneş yüzümü ve ellerimi yaktı. Tozlu, uzun ve sessiz pek çok yol aştım.

Uzaklığın gerçeğinde yitmek için, zaman ve yer denen kavramları unuttum. Uzaklıktan başka şey yoktu...

Korkunç bir yorgunluk bedenime egemen oldu...

O sıra rastladım Acımasız Adamlar'a. Çok daha acıklı bir yaşam için çarpan, acılı bir yüreğe sahip adamlara.

Başkalarına ve kendilerine acıma nedir bilmeyen adamlara.

Öykülerini gördüm, işittim ve yaşadım. Üzgün döndüm ve kaygıyla beni aynı ağacın gölgesinde bekleyen yüreğimi aradım.

Acımasız Adamlar'ın öyküsünü anlatmaya karar verdim. Bu öyküyü ne mürekkeple yazıyorum ne de kanla. Gezinliklerimin tozunda eriyip giden, acılarımın ve yorgunluklarımın terinden yararlanıyorum yalnızca. Uzaklardaki düşsel cennetlerine doğru uyurgezer yürüyüşleri

1. (Port.) Brezilya içlerinde kıraç ve ekime elverişsiz bölge. (Ç.N.)

sırasında, Acımasız Adamlar'ın kaldırdığı tozda. Hepimizin dönüştüğü tozda.

Her şey toz olduğuna göre.

Kitabımı okuyacakların, kahramanlarımla kaba dilinden ötürü beni bağışlamalarını dilerim. Çoğu kez kaba olan bu dil, yaşamın kendisinden alınmıştır. Onu değiştirmek, örtmecelerle ya da dolaşık anlatımlarla yumuşatmak gerçeğe saygısızlık olurdu.

Yazdığım şey benden değil, yaşamdan geliyor. Ben yalnızca yaşamı kopya ettim. Olmuş şeyleri, yaşamış ya da hâlâ yaşamakta olan insanları bir araya getirdim, herhangi bir kişinin işini karıştırmamak, tatsızlık ya da güçlük yaratmamak için adları değiştirmekle yetindim. Kişiler öylesine gerçek ki, filmlerde alışılmış olan "Kişiler ya da olaylarla her türlü benzerlik salt rastlantıdır" uyarısını bile kullanamam. Çabamı ve iyi niyetimi okurların yarısına bırakıyorum.

Yalan söylediğimi düşünene yalnızca şunu söyleyeceğim: "*Garimpo*'ya¹ gidin, görün, geri dönün ve anlatın."

1. (Port.) Elmas madeni ve onun yanına kurulmuş yerleşim yeri. (Ç.N.)

Birinci bölüm

GARIMPO

1

Gecenin karanlığında bir gitar

Küçük bir lambanın ışığından ve zorlu bir *cachaça*¹ kokusundan başka şey yoktu.

Gregorao, *pinga*² dolu kadehini dikti, yana tükürdü ve bir içki daha istedi. *Garimpeiro*'ların³ ölü gözleri Gregorao'yu izliyor ve gerisini anlatmasını bekliyorlardı.

“Eee, sonra ne oldu?”

“Hiç. Bana bir şey olmadı. Başıma bir şey gelseydi, burada değil orada olurdum. Bedenim tıkalıdır, içine hiç bir şey sızamaz. Kurşun işlemez bana. Çünkü vaftiz babam Peder Cicero ve Aziz Antonio de Cascata tarafından korunmuşum. Ama boktan bir işti bu. Polis her yanı sarmıştı.”

“Sen ne yaptın?”

“Belimdeki altıpatlara asıldım. Kapıyı siper aldım. Bastım tetiğe, güm güm, güm güm, güm ve bir daha güm. Polisler çil yavrusu gibi dört yana dağıldılar. Polis böyledir işte. Bir kuş sesi duymaları yeterlidir. Kargaşadan yararlandım ve kalabalığa karıştım. Bir daha Baliza'ya ayak basmadım. Nehir boyunca indim. İnsanda inanç oldu mu,

1. Şekerkamışından ya da baldan yapılan bir içki. (Ç.N.)

2. Bir içki türü. Portekizce “Damla” anlamına da gelir. (Ç.N.)

3. (Port.) Elmas arayıcısı. (Ç.N.)

Tanrı, evladını korumak zorundadır. Günün birinde, önümüzdeki günlerin birinde, oraya döneceğim.”

“Kaç kişiyi öldürdün peki sen?”

“Valla... yarım düzine kadar... dört ya da beş kişi!”

“Yine atıyorsun, ha Grego?”

Hepsi kapıya döndü. Joel durmuştu, kollarını kavuşturmuş, Gregorao’ya bakıyordu.

“Son olarak, Zefirino’nun meyhanesinde, dört kişi olduklarını anlatmıştın. Günlerini palavra sıkmayla geçirmek ne acı bir saplantı Grego!”

“Dinle yavru! Sen de tam üstüne geldin...”

“Hadi barakaya dönelim. Saat on.”

“Ama daha barda görülecek yığınla şey var.”

“Barda mı? Yok. Hemen barakaya geliyorsun. Sanıyor musun ki Grego, bu sarhoş halinle seni bara bırakırım? Hadi gidiyoruz. Günlerimi, seni bırakması için komisere yalvarmakla geçirmekten bıktım. *Garimpo* cehen-nemi bu işte!”

Gregorao boyun eğdi. Bir an direnmeye çalıştı. Sonra elini cebine soktu, birkaç bozukluk çıkardı ve hesabı ödedi. Kimse bir şey söylemedi. Gregorao bira şişelerini parmaklarıyla açtığından, kim bir şey söyleme budalalığını gösterebilirdi? Tek eliyle kazma ya da kürek sallayan Gregorao’ya...

“Çabuk ol Gregorao. Uykum var ve yarın gün boyu o *areia manteiga*’da¹ çalışmak zorundayız!”

“Hangi *areia manteiga*’da? Ama bu bir şey değil ki be yahu!”

“Senin için bir şey değil! Öküz gibi güçlüsün... Gidiyoruz.”

Garimpeiro’lar, kollarını kavuşturmuş, hâlâ kıpırda-

1. (Port.) Bir nesne veya kişinin içinde batabileceği ıslak ve gevşek kum. (Ç.N.)

madan duran genç adama bakıyorlardı. Gregorao'ya bakıyorlardı. Biliyorlardı Gregorao'nun boyun egeceğini. Yavru, Gregorao'nun dinlediği tek insandı. Çok şey bilen, ölümü sırtında taşıyan Gregorao, büyük bir çocukmuş gibi Yavru'ya boyun eğiyordu. Aslında büyük bir çocuk olduğu da doğrudu. Büyük çılgınlıklar yapan bir büyük çocuktü. Tabancalarla ve bıçaklarla oynayan bir çocuk.

“Eh, herkese iyi geceler.”

“İyi geceler.”

Tezgâhtaki miyop genç yorumladı:

“Erkek dediğin böyle olur işte!”

“Hangisi?”

“Erkek! Yani şey... Aklımı karıştırıyorsunuz.”

“Gregorao'yu her zaman Yavru'nun kurtardığı bir gerçek.”

“Ama bana kalırsa, bu Gregorao papağan gibi gevezelik ediyor; ağzından çıkanı kulağı duymuyor.”

“Bana bak! Duymasın söylediklerini! Çok ters ve de taşaklıdır!”

“Konuşur ama konuştuğundan fazlasını da yapar.”

“Ben de onun hakkında çok şey duydum. Kötü bir insan değil. Ama içkiliyse, bir de sinirlenmişse, kimse ona direnemez.”

Dışarda, gece güzel.

Gitar eşliğinde şarkı söyleyen bir ses var. Gecenin karanlığında tutku dolu bir şarkı; *garimpo*'yla ilgili şeyler. *Garimpo*: düşün özeti.

Hep bir orospu var, bir sokağın köşesinde sigarasını tütürerek “salınmak” için yaratılmış olması da onun suçu değil. Bir adam geçecek oradan. Ona içki ısmarlayacak, hamağına götürecekt, nasırlı elleriyle memelerini avuçlayacak ve birkaç sefil lira verecek bir adam.

Hep bir gitar var gecenin karanlığında inleyen.

Yağlı iskambiller başka nasırlı elleri yağıyor. Damarı bulmuş biri var, tabanca atıyor, içki ısmarlıyor ve kadınlara ipekli kumaş armağan ediyor. Öksürmekten ciğerleri yanarak, meyhanede ölen bir başkası var. O da bir zamanlar damarı bulmuştu. Çok tabanca attı, pek çok ipekli kumaş yırttı, şişeler devirdi. Bugün...

Ama *garimpo*, düşün babası, tüm kazandığını harca-yanı korur ancak. Ve çok harcayan, çok kazandığı için böyledir. Çok kazanan da Tanrı'nın kendisine bağışladığı ömrün geri kalanında *garimpo*'nun kölesi olarak kalır...

Gaiero'nun öyküsünü bilirsiniz. Her ay, yirmi beş bin *cruzeiro*'luk¹ bir taş bulur. Her ay, eyerlenmiş bir at, sedef kabzalı iki tabanca satın alır, ateş eder, kadınlara ipekli kumaşlar verir, erkeklere içki ısmarlar. Bir hafta süren bolluk. Sonra... hayvanı, tabancaları, çizmeleri satar. Ve kumun başına döner; yeni bir taş bulana dek. Bir gün, paraya acımayan bu adamın talihi uçup gidecektir. Bunu bilir. Ya da öksürük barakasındaki hamağını sarsacak, belki kolları bunca mücadeleden ötürü iki yanına düşecektir. Ama böyledir işte.

Gece güzel. Şişmeye başlayan bir ay parçası var. Gecenin karanlığında tutkulu bir gitar var.

Joel, Gregorao'nun yanı sıra yürüyor. Sessizce gidiyorlar. Joel düşünüyor. Yarın *areia manteiga*'ya, *garimpeiro*'nun saplantısına gidecekler. *Garimpeiro*, bir *areia manteiga* engeline çarparsa, yemek için bile duramaz. Eleği sallar durur, kolları yorgunluktan iki yanına düşer. Elek ve kürek soluk almaz. Ah! Ne işkencedir o! Duranın vay haline: Kum kayacaktır, zavallıyı gömerek. İnsan ancak tehlike geçtiğinde durur. Bazen bitkin, kendilerini

1. Brezilya para birimi. (Ç.N.)

yere atarlar, kumla kaplı ve ter içinde; bu da bedenlerini çamur tabakasına çevirir. Ya o sürekli, her yanı kaplayan ve akciğerleri kemikleştiren toz. Akciğerleri kemikleştirmese öksürtür, göğüs ağrılarına, satlıcana yol açar... Joel, bütün bunları düşünüyor. O hafta, iki *areia manteiga* engeline çarptılar zaten. Yoruluyor, inanılmaz biçimde bitkin düşüyordu. Ama Gregorao'nun bir şey hissettiği yoktu. Vinç kadar güçlü olan bu kollar için, önemli değildi bu. Üstelik akşamları da çıkabiliyor, meyhanelere gidebiliyor, şişelerin kapaklarını parmaklarıyla uçurabiliyordu. Uçurduğu yalnızca şişe kapağı olduğu sürece, sorun yoktu. Zaman zaman, içki içip insanların kafasını uçurmaya koyuldu mu, iblise dönüyor ve sonunda kodeksi boyluyordu. Böyle durumlarda Yavru, gidip komiserle tartışmaktaydı. Salıverilmesini istemek, kefalet akçesini ödemek için. Sert konuşuyor, Gregorao da onu dinliyordu. Dinliyor ve söz veriyordu. Çoğu kez kapı dışarı edililer, başka *garimpo*'lardan.

Ses çıkarmadan yürümekteydiler. Madenci kampının dar yollarının birinden geçiyorlardı. Gregorao, Yavru'nun kolunu tuttu.

“Kızdın mı?”

“Ben mi, hayır Grego. Yorgunum.”

“Yarın dinlenirsin. Senin yerine ben gideceğim *areia manteiga*'ya.”

“Hayır Grego, beni bu hale getiren *areia manteiga* değil. Sensin. Hep kaygılı yaşamamız. Seninle uğraşmaktan yoruldum. Bunca kavgadan, sarhoşluktan, verdiğin ve tutmadığın sözlerden yorgun düştüm.”

“Yavru, bi bok etmediğimi biliyorum... Ama kızma bana...”

Bu seste öyle bir kendini aşağılayış vardı ki, Joel üzüldü.

“Tamam Grego, bugünlük tamam...”



Brezilyalı yazar José Mauro de Vasconcelos'un damarlarında Portekizli ve Kızılderili kanı vardır. On beş yaşında, lisedeyken okumayı bıraktı. Birçok farklı işte çalıştı. Bu deneyimlerinin izleri, eserlerinde açıkça kendini gösterir. *Yaban Muzu*, daha sonra yazacağı *Şeker Portakalı* ve *Güneşi Uyandırılım*'la ünü Brezilya sınırlarının dışına taşan yazarın yirmi iki yaşında yazdığı ilk kitabıdır. *Yaban Muzu*'nda, Brezilya'nın *garimpo* denilen elmas madenlerinde çalışan Acımasız Adamlar'ın serüvenlerini dile getiren José Mauro de Vasconcelos, bu romanı yazmaya nasıl başladığını şöyle anlatıyor:

"Yüreğimi, kaygıyla dönüşümü bekleyeceği bir ağaç gölgesinde bıraktım ve yürüdüm; durmadan yürüdüm. Güneş yüzümü ve ellerimi yaktı. Tözlu, uzun ve sessiz pek çok yol aşım. (...) O sırada rastladım Acımasız Adamlar'a. Çok daha acıklı bir yaşam için çarpan, acılı bir yüreğe sahip adamlara. Başkalarına da kendilerine de acıma nedir bilmeyen adamlara. Öykülerini gördüm, işittim, yaşadım. Üzgün döndüm, beni kaygıyla aynı ağacın gölgesinde bekleyen yüreğimi aradım. Acımasız Adamlar'ın öyküsünü anlatmaya karar verdim. Bu öyküyü ne mürekkeple yazıyorum ne de kanla. Gezinliklerimin tozunda eriyip giden, acılarımın ve yorgunluklarımın terinden yararlanıyorum yalnızca."

#elmas #madencilik #dostluk #arayış #intikam #vicdan # #brezilya

 can

can yayinlari.com | [f](#) | [i](#) | [t](#) can yayinlari

roman

ISSN 178-975-07-2553-1



9 789750 725531